

जिल्हा परिषद व पंचायत समित्यांनी त्यांच्या
उत्पन्नाच्या किमान 20 टक्के रकम
मागास वर्गीयांच्या कल्याणासाठी घ्यावयाच्या
योजना

महाराष्ट्र शासन
ग्राम विकास व जलसंधारण विभाग
शासन निर्णय क्रमांक : मागास 1098/प्र.क्र.73/34
मंत्रालय, मुंबई-4000 032. दि. 20 ऑक्टोबर, 1999.

वाचा:-

- (1) शासन निर्णय, ग्राम विकास विभाग क्रमांक मागास - 1089/प्र.क्र.418/3, दि.14 सप्टेंबर 1989
- (2) शासन परिपत्रक क्रमांक मागास - 1089/प्र.क्र.555/34, दि.5 ऑक्टोबर, 1989.
- (3) शासन निर्णय, ग्राम विकास विभाग क्रमांक मागास- 1091/प्र.क्र.849/34, दि.12 जुलै 1991
- (4) शासन परिपत्रक क्रमांक : परास 1091/प्र.क्र.921/34. दि.31 जुलै 1991
- (5) शासन निर्णय ग्राम विकास व जलसंधारण विभाग क्रमांक मागास 1092/प्र.क्र.1105/34, दि.14 मे 1993
- (6) शासन परिपत्रक क्रमांक मागास - 1089/प्र.क्र.555/34, दि.5 जुलै 1990
- (7) शासन परिपत्रक क्रमांक मागास - 1089/प्र.क्र.418/34, दि.3 सप्टेंबर 1990
- (8) शासन परिपत्रक क्रमांक मागास - 1089/प्र.क्र.418/34, दि.8 जानेवारी 1991
- (9) शासन निर्णय क्रमांक मागास 1089/प्र.क्र.935/34, दि.30 ऑगस्ट 1991
- (10) शासन निर्णय, ग्राम विकास व जलसंधारण विभाग क्रमांक- मागास- 1093/सी.आर.1109/34, दि.7 जानेवारी 1993
- (11) शासन निर्णय, ग्राम विकास व जलसंधारण विभाग क्रमांक- मागास- 1093/सी.आर.1239/34, दि.7 डिसेंबर 1993
- (12) शासन निर्णय, ग्राम विकास व जलसंधारण विभाग क्रमांक- मागास- 1093/सी.आर.1265/34, दि.9 सप्टेंबर 1993
- (13) शासन निर्णय, ग्राम विकास व जलसंधारण विभाग क्रमांक- मागास- 1096/प्र.क्र.1571/34, दि.16 नोव्हेंबर 1996

प्रस्तावना :-

उपरोल्लेखित सर्व आदेश निष्प्रभावी करून व काही बाबतीत सुधारणासह या निर्णयान्वये खालील प्रमाणे सर्वसमावेशक आदेश काढण्यात येत आहेत. जिल्हा परिषदांनी व पंचायत समित्यांनी त्यांच्या एकूण उत्पन्नाच्या किमान 20 टक्के इतकी रकम प्रतिवर्षी अनुसूचित जाती, अनुसूचित जमाती, विमुक्त जाती/ भटक्या जमाती व नववध्दांसाठी राखून ठेवून सदर रकम मागासवर्गीयांच्या कल्याणकारी योजनांकरिता खर्च करावी असा धोरणात्मक आदेश व त्यासंबंधीच्या मार्गदर्शक सूचना शासनाने उपरोक्त शासन निर्णय/परिपत्रकान्वये निर्गमित केल्या आहेत. त्याचप्रमाणे एकूण 20 टक्के रकमेची 30 टक्के रकम

शा.जि.ग्राम विकास व
जलसंधारण विभाग
क्रमांक : मागास 1093/
सी आर 1265/34.
दि.9.12.93

53/2
51/2
50/5

53/2

मागासवर्गीय महिलांसाठी खर्च करण्यात यावी असाही ३ दिश देण्यात आले आहे. विशेष घटक योजनेखाली मागासवर्गीयांच्या सामुहिक विकासा योजना राबविल्या जात असल्यामुळे 20 टक्के उत्पन्नातून प्रामुख्याने वैयक्तिक लाभाच्या व उत्पादन योजनावर भर देण्यात यावा असेही आदेश दिलेले आहेत. तथापि, ही रक्कम निश्चित कोणत्या वावीवर खर्च करावी याबद्दल स्पष्ट खुलासा नसल्यामुळे शासनाच्या असे निदर्शनास आले आहे की काही जिल्हा परिषदांनी या निधीतून जाहीराती कार्यालयीन इमारती, नोकर वर्गावरील पगार व दुरदर्शन संच/व्ही.डी.ओ. संच आदि प्रनोरंजक साधने खर्च करणे, सहली दारे इत्यादी वावीवर खर्च केला आहे. हे अर्थातच शासन निषेधास अनुसरून नाही. अनुसूचित जाती कल्याण समितीच्या निदर्शनास आणाय अथवा, समितीने असा सुचविले आहे की, जिल्हा परिषदा/पंचायत समित्यांनी त्यांच्या उत्पन्नातील 20 टक्के निधीतून निश्चित कोणत्या योजना हाती घ्याव्यात व कोणत्या घेवू नयेत. याबद्दल शासनाने सर्व जिल्हा परिषदांना स्पष्ट आदेश देणे आवश्यक आहे.

शासन निर्णय :-

जिल्हा पातळीवरील व पंचायत समित्यांनी परिषदेत/समित्यांनी वावीपासूनच्या उत्पन्नाच्या किमान 20 टक्के रक्कम अनुसूचित जाती, अनुसूचित जमाती विभक्त जाती/भटक्या जमाती व नववर्ध्यांच्या कल्याणासाठी राखून ठेवून खर्च करावी असे धोरणात्मक निर्देश, महाराष्ट्र जिल्हा परिषदा व पंचायत समित्या अधिनियम, 1961 च्या कलम (1) च्या कलम (1) खालील अधिकाराचा वापर करून या निर्णयाद्वारे शासन असे आदेश देत आहे की, सदर रक्कम मागासवर्गीयांच्या कल्याणाच्या सामुहिक विकासाच्या व वैयक्तिक लाभाच्या खालील वावीवर खर्च करावी:-

1.2 जिल्हा परिषदा व पंचायत समित्यांनी त्यांच्या उत्पन्नाच्या 20 टक्के मधून मागासवर्गीयांच्या कल्याणाच्या सामुहिक विकासाच्या व वैयक्तिक कामावर खर्च करण्याच्या वावी :-

- 1) मागासवर्गीयांसाठी बालवाड्या
- 2) मागासवर्गीयांना वनीन घरवांधणीसाठी अगर दुररुस्तीसाठी अर्थसहाय्य
- 3) मागासवर्गीयांना वसतीगृह, अभ्यासिका तसेच वसतिगृहातील विद्यार्थ्यांना/विद्यार्थीनींना गणवेश पुरविणे
- 4) आंतरजातीय विवाहातील जोडप्यांना पूरक अर्थसहाय्य
- 5) मागासवर्गीयांसाठी पाणीपुरवठा सोयी/विहीर दुररुस्त इत्यादी
- 6) मागासवर्गीयांना लघुउद्योगासाठी अर्थसहाय्य, उदा. प्रशिक्षित मागासवर्गीयांना शिलाई मशिन पुरविणे, लेथ ऑईल इंजिन इलेक्ट्रिक मोटार खरेदीसाठी अर्थसहाय्य इत्यादी.
- 7) मागासवर्गीय अनुसूचित वसतिगृहातील मुलांच्या शैक्षणिक सहली
- 8) मागासवर्गीयांना वायॉगॅस प्लॅन्टसाठी अर्थसहाय्य

शा.जि.ग्राम विकास व
जलसंधारण विभाग
क्रमांक : मागास
1089/प्र.क्र.418.
/34, दि.14.9.1989

- 9) मागासवर्गीय वस्तीत जांडरस्ते वांधणे, रस्त्यावरील दिवावृत्ती.
- 10) मागासवर्गीय वस्तीत मागास उद्यान/वर्गीचे/समाजमंदीर, प्राथमिक शिक्षण व्यवस्था, क्रिडांगण, ग्रामशाला इत्यादी.
- 11) प्राथमिक व माध्यमिक शाळांमधील मागासवर्गीय हुपार, विद्यार्थ्यांना शिष्यवृत्ती, पुस्तके, लेखन साहित्य गणवेश पुरविणे.
- 12) मागासवर्गीयांसाठी कमी खर्चाचे संडास.
- 13) मागासवर्गीयांना घरगुती वापरासाठी विद्युत पुरवठा करणे.
- 14) मागासवर्गीय कृष्टरोग्यांना पुनर्वसनासाठी अर्थसहाय्य.
- 15) मागासवर्गीय विद्यार्थ्यांसाठी वासंतिक वर्ग चालू करणे.
- 16) समाजकल्याण विभागामार्फत रावविण्यात येणाऱ्या हरिजन वस्त्यांची सधारणा या योजने अंतर्गत बांधलेल्या समाज मंदिराचे अपूर्ण काम पूर्ण करण्यास आर्थिक सहाय्य.
- 17) व्यावसायिक अभ्यासक्रमांचे शिक्षण घेत असलेल्या मागासवर्गीय विद्यार्थ्यांना त्यांना मिळत असलेली शिष्यवृत्ती अपुरी पडत असल्यास अर्थसहाय्य.
- 18) मागासवर्गीय विद्यार्थ्यांसाठी वसतिगृहे.
- 19) मागासवर्गीय लोकांना 20 टक्के उत्पन्नातून वायोगॅससाठी शेगडी, कॉक व पाईप इत्यादी साहित्याचा पुरवठा करणे.
- 20) जीवनधारा/जवाहर रोजगार योजने अंतर्गत मागासवर्गीय लाभार्थ्यांचे विहीरीवर विजेचे पोल पुरविण्यासाठी अर्थसहाय्य देणे.
- 21) मागासवर्गीय एस.एस.सी. अनुत्तीर्ण उमेदवारांना स्वयंरोजगाराला संधी उपलब्ध करून देण्यासाठी वाहन चालकाचे प्रशिक्षण देणे.
- 22) गवती छप्पर बदलून घरावर टिनपत्रे घालणे.
- 23) मागासवर्गीय शेतकऱ्यांना शेतीची अवजारे व चाकजोडी पुरविणे.
- 24) गंधर भूमिहीन घरकुल योजनेखाली बांधलेल्या घरांना मागास सुविधा पुरविणे.
- 25) सिंचन योजना (एकुण निधीच्या 25 टक्के जादा खर्च होणार नाही या अटीवर)

शा.जि.ग्राम विकास व
जलसंधारण विभाग
क्रमांक : मागास
1091/ (849)
/34, दि.12.7.91

शा.जि.ग्राम विकास व
जलसंधारण विभाग
क्रमांक : मागास
1092/ प्र.क्र.1105
/34, दि.14.5.96

1.3 वर नमुद केलेल्या योजनांची यादी ही विशिदीकरणात्मक (इन्स्ट्रुटिव्ह) असून ती परिपूर्ण (एकझॉरिस्टिव्ह) नाही. अशाच प्रकारच्या इतरही अनेक सामुदायिक अथवा वैयक्तिक लाभाच्या संदर्भात गुलक योजना जिल्हा परिषदांना स्वतःच्या अखत्यारीत संचालक, समाज कल्याण महाराष्ट्र यांच्या सल्याने घ्याव्यात.

वैयक्तिक लाभाच्या उत्पादक योजना हाती घेतांना, अशा योजनांचा लाभ ज्या मागासवर्गीय कुटुंबांना योजनेचा लाभ द्यावयाचा आहे त्या लाभार्थींचे नाव, रु.20,000. एवढ्या मर्यादेपर्यंत वार्षिक कुटुंब उत्पन्न मर्यादा विहित करून, स्वयं जर्जरीत गाव स्वरोजगार योजना व इतर संलग्न योजनेअंतर्गत सन 1998-99 साली झालेल्या दारिद्र्य रेषेखालील कुटुंब गणनेअंती तयार केलेल्या नविनदारिद्र्य रेषेखालील कुटुंबांच्या यादीत असणे जरूरीचे आहे. तसेच एकाच योजनेचा लाभ लाभार्थीस एकाच वेळी मिळणार नाही याची दक्षता घेण्यात यावी.

1.4 (अ) जिल्हा स्तरीय कार्यवाही.

- 1) प्रत्येक जिल्हा परिषदेचे मुख्य कार्यकारी अधिकारी यांना पुढील बाबीं व जिल्हा परिषदेचे उद्दिष्ट सर्व पंचायत समित्यांना प्रत्येक पंचायत समिती व प्रवर्गनिहाय 15 डिसेंबर पर्यंत कळवावे.
- 2) प्रवर्गनिहाय उद्दिष्ट वाटप करतांना मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद यांनी पुढीलप्रमाणे प्राधान्यक्रम विचारात घ्यावे.
 - अ) दारिद्र्य रेषेखालील मुक्त वेटविंगार.
 - ब) बाल कामगार असलेल्या दारिद्र्य रेषेखालील कुटुंब.
 - क) देववासी असलेली दारिद्र्यरेषेखालील कुटुंबे.
 - ड) अपंग कुटुंब प्रमुख असलेली अथवा अपंग असलेली कुटुंबे.
 - इ) दारिद्र्य रेषेखालील अनुसूचित जाती/जमाती कुटुंब संख्या.
 - ई) दारिद्र्य रेषेखालील कुटुंबाची जास्त संख्या असलेले गट.

(ब) पंचायत समिती स्तरीय कार्यवाही :-

- 1) पंचायत समितीसाठी प्राप्त उद्दिष्टांचे गट विकास अधिकाऱ्यांना प्रत्येक पंचायत समिती गणामध्ये (Panchayat Samiti Electoral Collegewise) प्रवर्ग निहाय वाटप करावे.
- 2) गट विकास अधिकाऱ्यांना या पंचायत समिती गणनिहाय उद्दिष्ट त्या गणामधील गावांना 31 डिसेंबर पूर्वी प्राधान्यक्रम लक्षात घेऊन वाटप करावे.
- 3) गट विकास अधिकाऱ्यांनी गाव निवडणेसाठी स्थानिक स्वतंत्र शासनास अंमलात आणावे.
- 4) एकात्मिक ग्रामिण विकास कार्यक्रमाच्या अंमलबजावणीसाठी निश्चित केलेली दारिद्र्य रेषेखालील कुटुंबाची यादी पंचायत समितीकडे उपलब्ध असते. या यादीतील ज्या गावात मागासवर्गीय कुटुंबांचे प्रमाण सर्वात जास्त आहे. अशी नावे सर्वप्रथम घेऊन त्यानंतर मागासवर्गीय कुटुंबांच्या उतरत्या प्रमाणात इतर गावे घेऊन अशा गावांची स्वतंत्र यादी तयार करावी व जिल्ह्यातील अनुसूचित जाती, अनुसूचित जमाती, विमुक्त जाती, वनवर्ध यांच्या लोकसंख्येच्या आधारावर हा खर्च करावा.
- 2) जिल्हा परिषदेने दिलेले उद्दिष्ट विचारात घेऊन गावांच्या स्वतंत्र यादीतील उतरत्या क्रमाने गावांची निवड करावी.
- 3) निवडलेल्या गावांपैकी एखादे गावात जर ही योजना यापूर्वी जास्त प्रमाणात राबविली गेली असल्यास असे गाव दगळ्यावे

- 1) त्याएवजी आज्ञात याजना न रावावलेल्या बाबत प्रत्यक्ष प्रमाणात लाभ दिलेल्या गावांची निवड करायची.
- 4) पुढील वर्षी गाव निवडतांना त्यापुढी लाभ दिलेल्या गावांना वगळावे व गावांच्या यादीतील त्यापुढी गावांना निवडावे.

(क) ग्राम स्तरीय कार्यवाही :-

ग्राम संवकांनी दिनांक 26 जानेवारीच्या ग्रामसभेत सविस्तर उद्दिष्टानुसार लाभार्थी निवडण्याचा विषय याबाबत अशा अर्थाने ठरवावे. यासाठी स्वतंत्र ग्रामसभा घालवावी. ग्राम सभेची बैठक आयोजित व रण्यासाठी जास्तीत जास्त लोकांना भाग घेता यावा म्हणून :-

- 1) प्रभावी प्रसिध्दी घावी व बैठकीची सूचना कमीत कमी 15 दिवसापूर्वी घावी.
- 2) गावच्या ठराविक ठिकाणी व विद्युत खांब इत्यादी ठिकाणी माहिती पत्रके माहितीसाठी लावावी.
- 3) संबंधित गावात वाडेत याबाबतची दख्खी घ्यावा.
- 4) संबंधित ग्राम पंचायत, संबंधित पंचायत सांगतामन्य याबाबतची लेखी सूचना लावावी.
- 5) आणि संबंधित गावात समाजमंदिर आहे तेथे सुध्दा लेखी सूचना लावाव्या.

1.5 लाभार्थी निवडीची कार्यपध्दती :-

- 1) वयक्तिक लाभाच्या उत्पादक योजना हाती घेतांना अशा योजनांचा लाभ ज्या मागासवर्गीय कुटुंबाला द्यावयाचा आहे त्या लाभार्थीचे नाव रु. 20,000 एवढ्या मर्यादेपर्यंत वार्षिक कुटुंब उत्पन्न मर्यादा विहित करून स्वर्ण जयंती ग्राम स्वरोजगार योजना व इतर संलग्न योजना अंतर्गत सन 1998-99 साली झालेल्या दारिद्र्य रेषेखालील कुटुंब गणनेअंती तयार केलेल्या नविन दारिद्र्य रेषेखालील कुटुंबाच्या यादीत असणे जरूरीचे आहे. एकाच योजनेचा लाभ लाभार्थीस एकाचवेळी दुहेरी मिळणार नाही याची दक्षता घेण्यात यावी.
- 2) लाभार्थीची निवड ग्रामसभेमध्ये करण्यात यावी.
- 3) ग्राम सभेमध्ये जास्तीत जास्त लोकांना भाग घेता यावा यासाठी वरील परिच्छेदात नमूद केल्यानुसार याबाबतची माहिती सर्व संबंधितांना मिळेल अशी व्यवस्था करावी.
- 4) या ग्रामसभेपुढे ग्रामसंवकांनी योजनांच्या लाभधारक निवडीचे निकष व इतर माहिती सविस्तर द्यावी.
- 5) ग्राम संवकाने दारिद्र्यरेषेखालील अनुसुचित जाती/जमाती विमुक्त जाती व भटक्या जमाती, नवयोद्ध लोकांचे यादीचे वाचन करावे व या योजनेखाली आतापर्यंत लाभ दिलेल्या लोकांची माहिती प्रथम द्यावी.
- 6) त्या वार्षिक वर्षातील उपलब्ध अनुदान विचारात घेऊन किती लाभार्थ्यांची निवड करायची आहे याबाबत ठरवून घ्यावी याची माहिती ग्रामसभेत द्यावी.
- 7) आतापर्यंत लाभ न दिलेल्या लोकांना प्राधान्य देण्यावद्दल व विहित नियमांच्या आधिन राहून त्यांची निवड करण्यावद्दल उपस्थितांपुढे प्रस्तावित करावे.

- 8) प्रत्यक्ष लाभार्थ्यांची ग्रामसभेच्या मान्यतेने निवड करण्यांत यावी.
- 9) ग्राम सभेचे कार्यवृत्त सविस्तर लिहून पुढील ग्रामसभेत त्यास मान्यता द्यावी.
योजनेचे लाभार्थी/दिलेली रक्कम / कोणत्या कामासाठी मदत दिली याची माहिती पुढील ग्राम सभेत परिक्षणासाठी सादर करावी.
वर नमुद केलेल्या कार्यवाहीनंतर आलेल्या अर्जातून आधी नमूद केलेल्या निकषाप्रमाणे लाभार्थीची निवड करावी.

2. जिल्हा परिषद व पंचायत समित्यांनी 20 टक्के रकमेसाठी विचारात घ्यावयाच्या उत्पन्नाच्या वायी.

जिल्हा परिषदांनी व पंचायत समित्यांनी त्यांना मिळणाऱ्या खालील वायीपासूनचे उत्पन्नाचे 20 टक्के रकमेसाठी विचारात घ्यावे :-

- 1) महाराष्ट्र जिल्हा परिषदा व पंचायत समित्या अधिनियम 1961 च्या कलम 157 खाली जिल्हा परिषदेने वसविलेले कर व शुल्क.
- 2) सदर अधिनियमाच्या कलम 155(1) खाली जमीन महसुलावरील उपकरात होणारी वाढ.
- 3) सदर अधिनियमाच्या कलम 155(2) अन्वये पंचायत समित्यांना सुचविलेली जमीन महसुलावरील उपकरात होणारी वाढ.
- 4) सदर अधिनियमाच्या कलम 144, 151 व 152 खाली वसविलेला जमीन महसुलावरील दर रुपयामागे 20 पैसे जमीन उपकरण उपकर सापेक्ष अनुदान.
- 6) सदर अधिनियमाच्या कलम 158(3) खाली भिऊणार मुद्रांक शुल्क अनुदान (पंचायतीचा वाटा वगळून)
- 7) सदर अधिनियमाच्या कलम 150(2), 1151-अ(3) वा 152 एक(3) अन्वये देय असलेले पाणी पट्टीवरील उपकरापासूनचे उत्पन्न.

3. जिल्हा परिषद व पंचायत समितींनी 20 टक्के रकमेमधून खर्च न करण्याच्या वायी.

शाराना असेही आदेशदेत आहं की, उपरोक्त निधीतील रक्कम खालील योजनांवर खर्च करण्यात येऊ नये :-

- 1) कार्यालयीन इमारतीचे बांधकाम.
- 2) कर्मचाऱ्यांचे वेतन/भत्ते.
- 3) मनोरंजनात्मक व प्रेक्षणीय स्थळांना भेटीसाठी आयोजित केलेल्यासहली अथवा अधिकाऱ्यांचे दौरे.
- 4) दुरचित्रवाणी संच अथवा तत्सम चॅनीच्या वस्तुंची खरेदी
- 5) जाहीरातीवरील खर्च.
- 6) पुतळे / स्मारके उभारणे
- 7) हरिजन सप्ताह साजरा करणे, मेळावे आयोजित करणे

शा.जि.ग्राम विकास व
जलसंधारण विभाग
क्रमांक : मागास
1089/ प्र.क्र.418
/34, दि.14.9.89

4. लाभार्थीच्या निवडीमध्ये अनियमितता हाऊ नये म्हणून आवश्यक नोंदवह्या

सर्व जिल्हा परिषदांनी सोवतच्या प्रपत्रामध्ये लाभार्थ्यांची नोंदवही तयार करून मागासवर्गीय जाती/निहाय/गावनिहाय लाभ दिलेल्यांच्या याद्या तयार कराव्यात ज्यातून लाभार्थ्यांना वैयक्तिक सहाय्य दिले जाईल त्यावेळी, लाभधारकांची व दिलेल्या सहाय्याची नोंद नोंदवहीत घेण्यात यावी. एकाच कुटुंबातील एकाच व्यक्तीला त्याचवेळी पुन्हा पुन्हा या योजनेचा लाभ मिळणार नाही याची दक्षता घेण्यात यावी. जवळ या यादीतील सर्व लाभार्थ्यांना या योजनेचा लाभ मिळेल. तसेच त्या कुटुंबातील दुसरी व्यक्ती लाभ घेण्यास पात्र ठरेल. ही वही गट विकास अधिकारी यांनी नियमित तपासावी. त्याचबरोबर संबंधित समाजकल्याण अधिकारी व जिल्हा परिषदेचे मुख्य कार्यकारी अधिकारी यांनीही त्यांच्या भेटीच्या वेळी नोंदी तपासून पहाव्यात. आयुक्त किंवा सहाय्यक आयुक्त (विकास) हे दोन्यावर असतील किंवा कार्यालय निरीक्षकाचे वेळी जातील तेव्हा या नोंदवहीची तपासणी करावी. नोंदवही विवरणपत्र "अ" प्रमाणे ठेवण्यात यावी. त्याचप्रमाणे ग्राम पंचायतीमध्ये अशा योजनांबाबत सजिटर टर ट्यून् नोंद घ्यावी तसेच एखादे घर त्या योजनेखाली बांधले असल्यास त्या घरावर पंचायत समिती/जिल्हा परिषद अनुदानित व संबंधित वर्ष लिहीण्यात यावे. या योजनेमध्ये घेतलेल्या प्रकरणांची माहिती ग्रामसभेमध्ये देण्यात यावी. जेणेकरून सामाजिक बंधन राहिल.

5. याजनेच्या अंमलबजावणी संबंधित जबाबदार अधिकारी

5. जिल्हा परिषदेच्या वित्त विभागाने परिच्छेद 2 मध्ये नमूद केलेल्या सर्व वावीपासूनचे वाव-निहाय एकुण उत्पन्न व त्याच्या 20 टक्के रकम यांची माहिती संबंधित समाजकल्याण अधिकारी यांना कळवावी. सदर रकम जिल्हा परिषदेच्या वित्त विभागाने समाजकल्याण विभागला उपलब्ध करून द्यावी. जिल्हा परिषदेच्या समाजकल्याण समिती व समाजकल्याण विभाग यांनी मागास वर्गीयांच्या कल्याण या योजनेच्या आखून त्यांचा परिभाषकारक अंमलबजावणी करणी व त्यांच्या अंमलबजावणी खर्चा पडेल याची दक्षता घ्यावी. उपरोक्त सर्व वावीपासूनच्या उत्पन्नाचा 20 टक्के रकम ही मागासवर्गीयांच्या कल्याणकारी योजनांवर योग्य तऱ्हेने व त्याच आर्थिक वर्षात होते की नाही हे पाहण्याची जबाबदारी संबंधित जिल्हा परिषदेच्या मुख्य कार्यकारी अधिकारी व समाजकल्याण अधिकारी यांची असून रकम खर्ची न पडल्यास त्यांना जबाबदार धरले जाईल. जिल्हा परिषदेच्या समाजकल्याण समितीने सुध्दा याबाबत वेळोवेळी पाठपुरावा करून 20 टक्के रकमेची तरतूद करून घ्यावी व ती रकम त्याच वर्षी खर्च होईल याची दक्षता घ्यावी. 20 टक्के रकमेच्या अनुषंगाने सविनय यादी जबाबदारी शासन पत्र क्रमांक विकका-108/प्र.क्र.499/34, दिनांक 5 जुन 1989 अन्वये विभागीय सहाय्यक आयुक्त (विकास) यांच्यावर सोपविण्यात आली आहे. त्यानुसार त्यांनी 20 टक्के रकमेचे नियंत्रण व सदर रकमेतून घेण्यात येणाऱ्या योजनांची अंमलबजावणी योग्य तऱ्हेने होते किंवा नाही हे पहावे. जिल्हा परिषदेने योजनांवरील खर्चाचे त्रैमासिक अहवाल पुढील महिन्याच्या 10 तारखेपर्यंत संबंधित विभागीय सहाय्यक आयुक्त (विकास) यांच्याकडे

करण्यात
त्यास
ही

शा.जि.ग्राम विकास व
जलसंधारण विभाग
क्रमांक : मागास
1089/ प्र.क्र.555
/34, दि.5.10.89

शा.जि.ग्राम विकास व
जलसंधारण विभाग
क्रमांक : मागास
1096/ प्र.क्र.12
/34, दि.1.9.93

6. शासनाने मंजूर केलेल्या विकास योजनांवर खर्च करण्याची मर्यादा नविन योजनांचे प्रस्तावावर विभागीय समाजकल्याण अधिकारी मार्फत संचालक, समाजकल्याण महाराष्ट्र राज्य पुणे यांची मंजूरी आवश्यक

शा.जि.ग्राम विकास व
जलसंधारण विभाग
क्रमांक : मागास
1093/ प्र.क्र.1239
/34, दि.1.9.93

शा.परिपत्रक ग्राम. विकास
व जलसंधारण विभाग
क्रमांक : मागास
1093/ सी.आर.1109
/34, दि.7.1.93

ज्या विकास योजना शासनाने मंजूर केल्या आहेत. अशा योजनांना विभाग प्रमुखांना रु. 50,000/- पर्यंत खर्च करण्याची अनुमती असून इतर योजनांना रु.30,000/- पर्यंत खर्च करण्याची अनुमती आहे. तथापि या निर्णयांच्या परिच्छेद 1 मध्ये नमूद केलेल्या बाबींवर खर्च करण्यापूर्वी ज्या योजना नित्य स्तरावर (रूटीन) असून पूर्वी त्यांना तांत्रिक मंजूरी दिली आहे अशा योजनांच्या बाबतीत पुन्हा तांत्रिक मंजूरी देण्याचा प्रस्ताव संचालक समाजकल्याण पुणे यांना पाठविण्याची जरूरी नाही. तथापि अशा योजनांव्यतिरिक्त काही नवीन योजना असतील तर त्यांचे प्रस्ताव जिल्हा परिषदांनी संबंधित विभागीय समाजकल्याण अधिकारी यांच्या मार्फत संचालक समाजकल्याण, महाराष्ट्र राज्य, पुणे यांच्याकडे मंजूरीसाठी पाठवावेत व आवश्यकता वाटल्यास सदर प्रस्ताव संचालकांनी ग्राम विकास व जलसंधारण विभाग यांचेकडे पाठवावेत.

7. योजनेच्या प्रभावी अंमलबजावणीसाठी आर्थिक आखणी

7. जिल्हा परिषदांनी व पंचायत समित्यांनी 20 टक्के रकमेतून मागासवर्गीयांच्या कल्याणाकरीता परिच्छेद 1 मध्ये नमूद केल्याप्रमाणे योजना घ्याव्यात. तसेच त्यासारख्या इतर योजनासुद्धा जिल्हा परिषदांनी स्वतःच्या अखत्यारीत संचालक समाजकल्याण यांच्या सल्ल्याने घ्याव्यात. मागासवर्गीयांच्या कल्याणासाठी राखून ठेवलेली 20 टक्के रकम ही त्यांच्यासाठी कल्याणकारी योजना आखून त्याच वित्तीय वर्षी खर्ची पडेल या दृष्टीने लाभार्थ्यांचे अर्ज स्विकारतांना मुळातच ते परिपूर्ण असावेत यांची दक्षता घ्यावी. त्यामुळे कार्यान्वित करण्यात येणाऱ्या योजनांच्या अंमलबजावणी वार्षिक होऊन रकम अखर्गित राहणार नाही व सदर रकमचा अनुशेषही राहणार नाही. अशा योजना वर्षाच्या सुरुवातीपासूनच आखण्यात याव्यात हा कार्यक्रम अधिकारी यांना मासिक कृती कार्यक्रम तयार करून दर महिन्यास आढावा घ्यावा तसेच संबंधित विभागीय आयुक्तांनी सुध्दा मुख्य कार्यकारी अधिकारी यांच्या मासिक बैठकीमध्ये आढावा घ्यावा. योजनांची अंमलबजावणी करण्यास दुर्लक्ष करणाऱ्या अधिकाऱ्यांवर यांच्या शिस्तभागाची कार्यवाही करण्यात यावी. याबाबतचे सर्वसाधारणपणे संचालकप्रमाणे आखण्यात यावेत.

शा.परिपत्रक ग्राम. विकास
व जलसंधारण विभाग
क्रमांक : पं.रा.स.
1091/ प्र.921
/34, दि.31.7.91

- 1) एप्रिल लाभार्थीचे सर्वेक्षण करून याद्या तयार करणे
- 2) मे याद्यांची फेरतपासणी
- 3) जून लाभार्थ्यांच्या याद्या निश्चित करणे, लाभार्थीची निवड करणे

- 4) जुल योजनेच्या अंगलवजावणीचे प्रस्ताव तयार करणे.
- 5) ऑगस्ट साधनसामुग्रीची खरेदी करणे.
- 6) सप्टेंबर लाभार्थीना योजनेचा प्रत्यक्ष लाभ देणे.
- 7) ऑक्टोबर कार्यक्रमाचा आढावा घेणे व भरतून काढणे.
- 8) नोव्हेंबर व डिसेंबर मागे येऊन 10 टक्के रकमेतून तात्पुरता सुध्दा खर्च न करण्याबाबत

8. शासकीय अनुदान प्राप्त मागासवर्गीयांच्या योजनासाठी 20 टक्के रकमेतून तात्पुरता सुध्दा खर्च न करण्याबाबत

शा.जि. ग्राम. विकास व
जलसंधारण विभाग
क्रमांक : मागास
1098/ प्र.क्र.418
/34, दि.14.9.89

मागासवर्गीयांसाठी असलेल्या ज्या योजनांना शासकीय अनुदान प्राप्त झाले किंवा ज्या योजने मध्ये मागासवर्गीयांना मान्य प्रमाणात मदत मिळते अशा योजनांसाठी जिल्हा परिषदांना रवतःच्या उत्पन्नातील 20 टक्के रकमेतून तात्पुरता सुध्दा खर्च न देण्याची ही बाब तत्त्वतः उचित होणार नाही. (उदा. एकात्मिक ग्रामिण विकास कार्यक्रमातमते 50 टक्के मागासवर्गीय लाभार्थींचे उद्दीष्ट असून विहीरीचे खोदकाम, पंप बसविणे, विद्युत मोटार बसविणे, डिझेल इंजिन बसविणे, दुभती गुरे, मेंढ्या, वकऱ्या, डुकरे, कोवड्या यांचे वितरण करणे, नांगर, वेल, वेलगाड्या पुरविणे इ. लाभ देण्यात येतात. तसेच कृषी विभागामार्फत मागासवर्गीयांना निविद्या पुरवठा, पिक संरक्षण यंत्रणारे, जमिन सुधारणा, वलजांडी/रेडेजोडी, वलगाडी, पशुसंवर्धन विभागामार्फत पंसेस व लोकर विकास, वरण विकास वगैरे योजनेचे लाभ मागासवर्गीयांसाठी देण्यात येतात.)

9. सामुहिक विकासाची योजना कार्यान्वित करण्यापूर्वी विचारात घ्यावयाच्या बाबी

शा.जि. ग्राम. विकास व
जलसंधारण विभाग
क्रमांक : मागास
1089/ प्र.क्र.418
/34, दि.14.9.89

20 टक्के रकमेतून आदिवासी उपयोजना क्षेत्रात एखादी सामुहिक विकासाची योजना कार्यान्वित करण्यापूर्वी जिल्हा परिषदेने संबंधित प्रकल्प अधिकारी, आदिवासी विकास विभाग यांच्याशी संपर्क साधावा. तसेच प्रामुख्याने मागासवर्गीय वस्ती असलेल्या भागात अशा सामुहिक लाभांच्या योजना घेण्यापूर्वी त्यांना संबंधित विभागीय समाज कल्याण अधिकाऱ्यांची संपर्क साधावा. जर अशा सामुहिक योजना शक्यतो आदिवासी उपयोजनेच्या निधीतून अथवा विशेष घटक योजनांतर्गत असलेल्या निधीतून घेणे शक्य असल्यास या 20 टक्के राखीव निधीतून त्या कामासाठी विनियोग करू नये. शासकीय निधीतून किंवा आदिवासी उपयोजनेखाली निधीतून योजना घेणे शक्य नसेल तरच मागासवर्गीयांसाठी राखीव असलेल्या 20 टक्के निधीतून योजना घ्याव्यात.

शा.जि. ग्राम. विकास व
जलसंधारण विभाग
क्रमांक : मागास
1089/ प्र.938
/34, दि.30.8.91

10. 20 टक्के रकमेतून करावयाच्या खर्चासाठी जिल्ह्यामधील अनुसूचित जाती, अनुसूचित जमाती, विमुक्त जाती व भटक्या जमाती, नवदोहः यांच्या लोकसंखेच्या प्रमाणाचा आधार.

शा.जि. ग्राम. विकास व
जलसंधारण विभाग
क्रमांक : मागास
1089/ प्र.क्र.418
/34, दि.14.9.89

20 टक्के निधीतून मागासवर्गीयांसाठी विकास योजनेवर करावयाच्या खर्च अनुसुचित जाती, अनुसुचित जमाती, विमुक्त जाती व भटक्या जमाती, नववोधद यांच्या जिल्ह्यामधील लोकसंख्येच्या प्रमाणाच्या आधारावर करण्यात यावा. तसेच पंचायत समित्यांनी सुध्दा या प्रमाणात खर्च करावा.

11. मागासवर्गीयांच्या कल्याणासाठी तयार केलेल्या योजनांसाठी लाभार्थी उपलब्ध होत नसल्यास

शा.जि. ग्राम. विकास व
जलसंधारण विभाग
क्रमांक : मागास
1093/ प्र.क्र.1239
/34, दि.1.9.93

11. जिल्हा परिषदांनी व पंचायत समित्यांनी 20 टक्के रकमेतून मागासवर्गीयांच्या कल्याणासाठी तयार केलेल्या योजनांसाठी लाभार्थी उपलब्ध होत नसतील तर त्यांनी जिल्हा व्यवस्थापक महात्मा फुले मागासवर्गीय विकास महामंडळ, आण्णाभाऊ साठे मातंग विकास महामंडळ व वसंतराव नाईक विमुक्त जाती व भटक्या जमाती विकास महामंडळ व संबंधित प्रकल्प अधिकारी, आदिवासी विकास विभाग यांच्या कार्यालयाशी संपर्क साधून लाभार्थी उपलब्ध करून द्यावेत.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशा नुसार व नावाने,

(जयलक्ष्मी चेकला),
उप सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रति,

सरपंच/ ग्रामसेवक/ग्रामविस्तार अधिकारी
ग्राम पंचायत - ता. शहादा जि. नंदुरवार